

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
Кафедра методології та методів соціологічних досліджень

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:
**«Соціальна адаптація та інтеграція українців, які перебувають
за кордоном»**

Спеціальність: 054 Соціологія
Освітня програма: «Соціологія»
Освітній ступінь: бакалавр
Кваліфікація: бакалавр з соціології

Авторка:
Саргунс Єва Вадимівна
студентка 4 курсу

Наукова керівниця:
Олійник Оксана Валеріївна
Кандидат соціологічних наук, Доцент

Бакалаврська робота допущена до захисту
рішенням кафедри методології та методів соціологічних досліджень

Протокол No _____ від «___» _____ 2023 р.

Зав. кафедри _____
підпис

Київ 2023

Реєстрація**Рекомендовано**

номер

дата підпис

до захисту

лаборанта кафедри

Результат захиступідпис наукового
керівникаініціали, прізвище
наукового керівника**Голова ЕК**

оцінка

дата захисту

Члени ЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

Секретар ЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНЦІВ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ ЗА КОРДОНОМ	7
1.1. Методологічні основи правового статусу переміщених осіб: реалії сьогодення України	7
1.2. Українські біженці війни за кордоном (аналітичний огляд).....	11
1.3. Напрями соціальної підтримки	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ОПИТУВАННЯ УКРАЇНЦІВ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ ЗА КОРДОНОМ.....	20
2.1. Програма соціологічного дослідження	20
2.2.Результати дослідження.....	23
ВИСНОВКИ.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28
ДОДАТОК 1.....	31
ДОДАТОК 2.....	32
ДОДАТОК 3.....	41
ДОДАТОК 4.....	42

ВСТУП

Актуальність дослідження. 24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабне вторгнення в Україну. Це ознаменувало серйозну ескалацію конфлікту на території українського Донбасу, який триває з того часу, як Росія незаконно анексувала Крим у 2014 році. Мільйони людей стали як внутрішніми переселенцями, так і біженцями, які перетнули кордон країни.

Зіткнувшись зі швидким зростанням кількості біженців за останній час, країни всієї Європи та за її межами зробили рішучі дії для підтримки людей, які рятують свої життя в рамках воєнного конфлікту. На додаток до зовнішньополітичних заходів, таких як скоординовані міжнародні санкції, щодо Росії, військова підтримка та гуманітарна допомога Україні, як державні, так і недержавні суб'єкти дедалі частіше звертають свою увагу на те, як запобігти перетворенню явної гуманітарної кризи щодо українців, які перебувають за кордоном.

У зв'язку з воєнними діями на території України мешканці країни масово залишають свої будинки у пошуках безпечного місця. Частина людей залишається у порівняно спокійних областях держави, проте українці можуть знайти притулок за кордоном.

Велика кількість держав надають біженцям спрощені правила перебування, матеріальну підтримку, допомогу з розміщенням, право на працевлаштування. Проблема біженців – одна з проблем дійсно глобального масштабу, яка зачіпає не лише мільйони людей у всьому світі, але також політику та практику фактично кожної країни.

Для вирішення цієї проблеми важливо розширити базу державної підтримки Конвенції 1951 року про статус біженців та Протоколу до неї 1967 року. Це допоможе зробити захист біженців більш універсальним за сферою застосування та більш послідовним за змістом, а також справедливо розподілити відповідальність за турботу про біженців.

Поряд із приєднанням до основних документів міжнародного законодавства про біженців, створення національних систем притулку дозволяє державам передбачувано реагувати на притоки біженців та обмежити можливості для зловживань.

Міграційні процеси в Україні під час війни стали одним з найбільших викликів XXI століття. Історія людства свідчить про те, що міграції, як добровільні, так і вимушені, супроводжували його розвиток упродовж всього існування. Але в наші часи масштаби міграції досягли небачених раніше розмірів. Імігранти стали необхідною, але й проблемною складовою частиною життя країн, вони є засобом вирішення демографічної та економічної кризи, але також вони спричиняють соціальні, релігійні, політичні та етнічні проблеми.

Очевидно, що інтенсивність міграційних процесів буде зростати і вимагатиме нових підходів, оскільки проблеми XXI століття не можна вирішити застарілими методами XX століття. Сучасний стан справ вимагає оцінки, нових прогностичних моделей і стратегій для належного управління міграційними процесами.

У контексті глобалізації економіки, політичних змін, зростання нерівності між країнами у рівні добробуту, війн, екологічних катастроф та інших явищ, міжнародна міграція стала складною глобальною проблемою, яка стосується інтересів усіх країн незалежно від їхньої ролі як країн походження, транзиту або місць призначення міграційних потоків. На глобальному рівні міграція все більше сприймається як необхідна складова процесу глобального розвитку.

На сьогодні, в Україні існує багато невирішених питань, пов'язаних з переселенцями, які залишили свої місця проживання через анексію Криму та початок війни. Велика частина населення відчула реальну небезпеку для свого життя та життя своїх близьких і була змушена залишити свої міста та регіони. У зв'язку з цим Україна стикається з новою і актуальною

проблемою, яка потребує негайного вирішення - це проблема вимушеної міграції.

Тому соціологічне опитування українців щодо їхнього майбутнього перебування за кордоном або планів повернення до України має велике значення.

Об'єктом роботи є проблеми українців, які перебувають за кордоном.

Метою дослідження є аналіз опитування українців проблем, з якими вони стикнулися і планів подальшого перебування за кордоном.

Предметом є дослідження відображення проблеми статусу біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту.

Для досягнення даної мети нам потрібно виконати ряд завдань:

1. розглянути становлення інституту захисту прав біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту ;
2. визначити проблеми біженців;
3. проаналізувати соціологічне опитування українців щодо подальшого перебування за кордоном.

При проведенні дослідження використовувалися системно-структурний, формально-юридичний та порівняльно-правовий методи.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНЦІВ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ ЗА КОРДОНОМ

1.1. Методологічні основи правового статусу переміщених осіб: реалії сьогодення України

Міграційні процеси, які представляють собою сукупність економічних і політичних чинників, мають різне трактування, і думки дослідників з приводу їх видів, в корені відрізняються. Одним з сполучних ланок усього різноманіття існуючих теорій є те, що міграція являє собою рух індивіда, тобто перетин її меж адміністративно-територіальним утворенням. Незалежно від характеру переміщення, його тривалості і труднощів, з якими стикається індивід при своєму пересуванні, цей процес завжди складається з початкового та кінцевого місця перебування. [18, с. 61]

Невід'ємною частиною переміщення також служить цілепокладання, яке може формуватися як самостійно, так і під дією зовнішніх сил. Згідно найбільш поширеним вченням, запропонованим Еверет Лі, в своєму прагненні мігрувати людина керується одним або відразу двома факторами, які отримали назву «притягаючі» і «відразливі».

Його вибір, проте, не є в повній мірі раціональним і не може бути абсолютно точно змодельований, щоб стверджувати про переважання тих чи інших факторів. Проте, подальші дослідження в області міграції не заперечують істотного впливу певного набору причин на рішення людей змінити своє місце проживання.

Перший, «притягаючий» фактор, стимулює людей іммігрувати на підставі вибору на користь кращих умов для проживання. Різниця в очікуваній заробітній платі і максимізація доходу - це найбільш вивчена причина, запропонована неокласиками, керуючись якою люди приймають рішення про переїзд. Кон'юнктура ринку праці, на думку представників цієї течії, грає первинну роль в міграційних потоках. Пізніші теорії розглядають міграцію

на мікрорівні, приділяючи більшу увагу соціальним чинникам і бажаного стану іммігранта в суспільстві.

Існує думка, що «міграція відіграє роль інструменту вирішення проблеми незадоволеності соціальним становищем», яке в деяких випадках розглядається як єдиний вихід з ситуації, що склалася. До «притягуючих» аспектів також відносяться умови праці та проживання, під якими розуміється цілий ряд супутніх аспектів: престижність, невисоке оподаткування, безкоштовні освітні та медичні послуги, сприятливий клімат, громадянська свобода, наявність можливості для професійного та особистісного зростання, а також багато іншого. [22, с. 18]

В основному міграція такого роду носить тимчасовий характер і може приймати різні форми, наприклад, сезонну (щорічне пересування в певний сезон), епізодичну (непостійну) і маятникову (з одного регіону в інший і назад). Категорія факторів, названа «відразливими», відноситься до заходів, насильно змушує індивіда покинути місце його проживання, найчастіше, на постійній основі. Результатом таких дій може бути нестабільна політична або економічна обстановка в країні, природні катаклізми. [20, с. 18]

Також до причин для еміграції відносяться високий рівень безробіття, нерозвиненість економічної системи, політичні та релігійні утиски, відсутність соціальних гарантій і, таким чином, перспектива для подальшого проживання. Грунтуючись на аналізі «відразливих» і «притягуючих» чинників, прийнято виділяти кілька категорій мігрантів: трудові мігранти, нелегальні або нерегульовані мігранти, біженці.

У пошуках кращого життя мігранти протягом всієї історії зазнають всілякі позбавлення і долають величезні відстані.

Глобалізація у сучасному світі призводить до зникнення кордонів і лібералізації міграційних правил, що дозволяє працівникам вільно переміщуватися через добровільну міграцію. Зараз мільйони людей проживають поза своєю країною народження. Вони покинули свої рідні країни з різних причин, але всі вони шукають безпеки і нових можливостей.

Сьогодні міграція охоплює всі регіони світу, і багато країн виступають як джерела, місця проживання і транзиту для мігрантів.

Цікаво, що близько 40% всіх мігрантів у світі мігрують в сусідні країни свого регіону. Проблеми вимушеного переселення людей стають одними з найгостріших проблем сьогодення. «Вимушена міграція як наслідок видозмінених у ХХІ столітті конфліктів породжує, за визначенням ООН, найбільш вразливі групи населення планети – біженців, вимушених переселенців, осіб без громадянства. Г. Луцишин, аналізуючи проблематику особливостей сучасних збройних конфліктів в умовах глобалізації, стверджує, що збройні конфлікти створюють значну загрозу людству внаслідок можливого розширення кількості учасників в умовах глобалізації, розвитку екологічних катастроф, негативних гуманітарних наслідків, пов'язаних із зростанням кількості біженців. Проблема збройних конфліктів є актуальною і займає важливе місце в системі сучасних міжнародних відносин.» [17, с. 40]

Міграційні потоки завжди існували, а разом з ними й конфлікти, що змушували багато людей залишити свої домівки. Проблема біженців і їх особливого статусу присутня протягом історії людської цивілізації. Вона має різні прояви та форми на різних етапах розвитку держав та міжнародних відносин.

Проблема вимушеного переміщення глибоко вплетена в історію людства. Здавна люди, щоб уникнути насильства та загроз, були змушені залишати свої батьківщини та шукати притулку в інших країнах.

«Термін «біженець» у міжнародному праві (після Першої світової війни). Управління Верховного комісара у справах біженців (УВКБ) – ООН на основі резолюції Генеральної Асамблеї 428 (V) від 14 грудня 1950 р., 1951 р. – багатостороння Конвенція про статус біженців. Історія появи біженців у світовій практиці. Біженці на пострадянському просторі.» [3, с. 98]

Ст. 1 Закону "Про біженців" визначає "біженець" як особу, яка не є громадянином України і перебуває за межами своєї країни громадянства з

обґрунтованими побоюваннями переслідувань за різними ознаками, і не має можливості або не бажає користуватися захистом своєї країни громадянства. Також це може стосуватися осіб без громадянства, які перебувають за межами своєї попередньої країни проживання і не можуть або не бажають повернутися туди з тих самих побоювань, і яким було прийнято рішення про статус біженця відповідно до умов, передбачених цим Законом. [19, с. 28]

У 1920-х роках Ліга Націй зробила перший крок у міжнародній регламентації поняття "біженець" і їхнього статусу. У 1921 році перший Верховний комісар у справах біженців Фритзьйоф Нансен запровадив "паспорт Нансена" - міжнародно визнаний проїзний документ для біженців. Також були спроби визначити правовий статус біженців і організувати їхню репатріацію чи розселення.

Згідно з міжнародними договорами та стандартами, біженець або особа, яка потребує додаткового захисту або отримала тимчасовий захист, не може бути вислана або примусово повернута до країни, де існує загроза для їхнього життя або свободи з ознак раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань, а також з інших визнаних причин міжнародними організаціями, членами яких є Україна, як такі, що не можуть бути повернуті до країн, з яких вони походять. [16]

«Біженці та особи, які потребують додаткового захисту або мають тимчасовий захист, не можуть бути вислані або примусово повернуті до країн, де існує ризик катувань, жорстокого або принижуючого поводження, або де загрожує небезпека для їхнього життя чи свободи з ознак віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань.» [2, с. 40]

Аналіз законодавства України щодо міжнародного захисту може бути предметом окремого дослідження. Однак, на основі цього аналізу можна вже зробити періодизацію розвитку законодавства України у цій сфері.

1.2. Українські біженці війни за кордоном (аналітичний огляд)

На початковому етапі повномасштабного вторгнення, українці, які виїхали за кордон, шукали тимчасове проживання протягом періоду адаптації та оформлення документів. [21, с. 68]

Всім зрозуміло, що війна не закінчиться так швидко, як ми сподівалися, тому люди не знають, коли зможуть повернутися додому, і змушені планувати залишатися за кордоном на триваліший термін, ніж кілька місяців. Але не всі мають можливість оплачувати оренду за свій рахунок, тому люди змушені шукати безкоштовне або соціальне житло на тривалій термін.

Згідно з різними джерелами, українці обирали різні країни для тимчасового перебування з різних причин. За даними опитування, найпоширенішою причиною (52% опитаних) була безпека. Ще 15% переселенців обрали певну країну через родинні зв'язки. Для 11% людей вирішальним чинником стала можливість працевлаштування. Інші причини вибору країни включали мову спілкування (5%), громадські зв'язки (4%), сторонню раду (3%), освіту (3%), близькість до України (3%) та процедуру надання притулку (3%). В період початку війни не було жодних встановлених процедур для українських переселенців у Євросоюзі, що вимагало швидкої реакції та уваги, оскільки кожна країна встановлювала власні правила. Більшість українських біженців (77%) мали високий рівень освіти та різноманітні професійні навички. За результатами опитування, 82% опитаних були змушені розлучитися з одним чи кількома найближчими членами сім'ї, які залишилися в Україні. [4, с. 83]

Проте, зараз багато питань виникає щодо подальшого життя за кордоном для тимчасових переселенців. Людям закінчуються робочі візи або посвідки на проживання, і вони не знають, як діяти далі. Для тих, хто виїхав після 24 лютого, існують стандартні процедури, але в інших випадках питання доводиться вирішувати індивідуально. Багато людей цікавляться взаємодією з установами та організаціями в Україні. Часто люди запитують, чи можна продовжувати працювати на українську компанію з-за кордону та

як в цьому випадку платити податки, щоб підтримувати економіку країни. Кожен випадок має свої індивідуальні нюанси.

Чи планують українці повертатися додому?

Більшість українців, які перебувають за кордоном, ще не визначилися щодо свого повернення додому в Україну. Згідно з офіційною інформацією, 60% осіб не мають конкретних планів, тоді як лише 40% планують повернутися протягом наступного місяця після виїзду.

Внаслідок збройної агресії з боку Росії, значна частина населення України стала внутрішньо переміщеними особами, шукаючи безпечних місць на території країни (це становить 7,1 млн осіб на початок квітня), або стали біженцями за кордоном. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, на 23 квітня 2022 року з України виїхало понад 5,1 млн осіб, з них близько 2,9 млн осіб до Польщі, 774 тис. осіб до Румунії, 490 тис. осіб до Угорщини, 443 тис. осіб до Молдови та 354 тис. осіб до Словаччини. [15, с. 20]

Вибір країни для перебування переважно обумовлений наявністю родичів або знайомих у цій країні (48%), а також її близькістю до Батьківщини. Крім того, майже 578 тисяч українців виїхали (або їх вивезли) до Росії, а 24 тисячі до Білорусі. Згідно з російськими джерелами, більшість українських біженців у РФ складають мешканці так званих ЛНР та ДНР (близько 400 тисяч осіб). Є свідчення, що з районів бойових дій людей примусово вивозять до країни-агресора.

Зауважується, що деякі повернення є тимчасовими, як свідчать дискусії в фокус-групах: люди повертаються, відвідують свої будинки в Україні, а потім знову вирушають до безпечних місць за кордоном.

Хоча військові дії не вщухають, частина українців все ж таки вирішує повертатися в Україну остаточно. Усі мають свої причини. [5, с. 121]

40% опитаних українців повертаються через покращення ситуації у їхньому регіоні. Інші ж називають інші причини: 12% прагнуть повернутися до рідного дому та возз'єднатися з сім'єю, 9% повертаються з фінансових

причин, 8% вважають, що в Україні у них буде доступ до працевлаштування, 7% повертаються за порадою родичів, 4% прагнуть отримати доступ до української освіти, а ще 4% – до інших послуг.

Від початку повномасштабної воєнної агресії РФ до 12 квітня в Україну повернулися понад 1 мільйон громадян, проте немає точних відомостей щодо їх структури. За спостереженнями волонтерів, спочатку поверталися переважно чоловіки, які їхали захищати Батьківщину, а зараз основними повернувшимися є жінки з дітьми зі Заходу України, де ситуація відносно спокійна. Головними причинами повернення є проблеми адаптації за кордоном та бажання повернутися до родини.

Прибуття українських біженців до Європи стало найбільшою міграційною хвилею з часів Другої світової війни. Проте, цей приплив українців не загрожує єдності Європи, а навпаки, сприяє її зміцненню. Позитивне ставлення до українських біженців переважно є результатом розуміння небезпеки, яку становить агресія Росії для Європи.

Важливим фактором є широка громадська підтримка прийняття українських переселенців. Це пояснюється культурною близькістю, наявністю численних ділових і родинних зв'язків, а також досвідом спілкування з українцями, набутим під час років працевлаштування в ЄС. Співчуття також викликає склад біженців, більшість з яких складають жінки та діти.

Варто також зазначити, що українці мають високий рівень освіти та кваліфікації, а також знання мов, що значно полегшує їхнє пристосування та інтеграцію в країнах, де вони перебувають. Людський капітал цих переміщених осіб надає їм значну привабливість для потенційних роботодавців, що сприяє перетворенню політики та законодавства на користь прибулих. Більшість розвинених країн світу переживають великий вплив українських вимушених мігрантів, спричинений війною з російським агресором. Згідно з висловами Філіппо Гранді, Верховного комісара ООН у справах біженців, ми є свідками найбільшої в Європі кризи біженців із часів

Другої світової війни. Кількість українців, які вимушено виїхали за межі України на кінець квітня 2022 року, становила майже 6 млн.

Тут можна говорити про комплекс причин. По-перше, темп вимушеної міграції українців та її масштабність. «Ніколи раніше міграція в Європі не мала такого стрімкого та масштабного характеру. Ці фундаментальні особливості є критичними для соціального, культурного та економічного контексту, як українського, так і європейського, світового мають стати предметом серйозних міждисциплінарних досліджень. Їхня кінцева мета – створення нових політик у сфері міграції: цивільних, інтеграційних, культурних, профорієнтаційних. [22]

За будь-якою статистикою стоять люди з їхніми проблемами. Тому другою причиною були особисті історії реальних українців та їхніх сімей, життя яких змінилося відразу. «Українці за кордоном виявилися відірвані від звичного культурного, професійного, етнічного та соціального середовища, від вироблених десятиліттями сімейних традицій та соціальних норм, від рідної мови та культури.» [6, с. 27]

Багато хто з них говорить про почуття втрати „коренів“, відчуття „життя на вокзалі“, втрату ясних життєвих орієнтирів, відчуття своєї непотрібності, труднощі адаптації на новому місці.

1.3. Напрями соціальної підтримки

У перші місяці після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, українські біженці отримали в країнах ЄС низку пільг та привілеїв, про які вихідці близькосхідних країн могли лише мріяти. На це звертали увагу і ЗМІ та представники міжнародних організацій. Єврокомісія ще наприкінці лютого рекомендувала країнам ЄС скоротити бюрократичні тяганини для громадян України, які бажають виїхати в Європу. Країни блоку погодилися прийняти українських біженців без застосування стандартної процедури про надання притулку, яка найчастіше затягується на довгий час.

На громадян України поширюється так звана "Директива про тимчасовий захист". Вона надає, право на проживання, можливість працевлаштування, доступ до житла, надання соціальної допомоги та медичного обслуговування, а також доступ до системи освіти.

Населення європейських країн активно підключилося за допомогою українців - від надання транспортних послуг до надання житла. Так, у Великій Британії було запущено урядову програму "Будинок для України". Її суть полягає у тому, що кожен громадянин Великобританії може стати спонсором для оформлення українським біженцям гуманітарної візи.

Необхідною умовою, щоб взяти участь у програмі, є наявність у потенційного спонсора вільної кімнати або квартири, де біженці зможуть безкоштовно жити не менше півроку.

У країнах Європи всюди відкривалися центри надання допомоги біженцям, куди небайдужі європейці несли продукти, одяг, засоби гігієни, дитячі іграшки, постільні речі – все, що могло знадобитися українцям спочатку. Проте згодом ситуація почала змінюватися. По-перше, ресурси людей не безмежні. Особливо з огляду на те, що європейці самі опинилися у важкому фінансовому становищі на тлі кризи. По-друге, ніхто не очікував, що конфлікт затягнеться.

Багато хто з тих, хто надав житло українським біженцям, через кілька місяців зрозуміли, що не в змозі й надалі забезпечувати своїх гостей.

Так, багато українців опинилися без даху над головою. Умови у центрах утримання біженців у країнах ЄС не передбачають комфортного життя. А заробити на оренду житла самостійно не так просто.

«Ситуація для українських біженців у Європі постійно змінюється, і часто не на краще. Частина країн припиняють видавати грошову допомогу українцям і скасовують безкоштовний проїзд у громадському транспорті, інші припиняють прийом людей, що тікають від конфлікту.» [13, с. 98]

Так, у Польщі українським біженцям з літа скасували грошову допомогу. Влада заявляла, що таким чином вона прагне спонукати українців,

які приїхали в країну, влаштуватися на роботу і самостійно оплачувати своє життя. Також з початку липня перестав діяти безкоштовний проїзд для українців польською залізницею. При цьому залишився доступ до всіх соціальних благ - соціальної допомоги, медичних послуг, навчання у школах.

З 1 березня 2023 року проживання українських біженців у польських установах колективного розміщення стало платним. Спочатку біженці оплачуватимуть 50% вартості проживання, а через кілька місяців - 75%. Нововведення не стосуватиметься дітей, вагітних жінок, багатодітних, людей з інвалідністю та пенсіонерів.

У ще більш скрутному становищі українські біженці в Болгарії. Їх переселили з готелів у "гетто" для біженців, що складаються із вагончиків із загальними зручностями, а також зменшили розмір компенсацій на харчування та проживання. «В уряді Болгарії заявили, що в країні більше не можуть забезпечувати "розкішне" проживання українців у готелях. Виявилася не готовою до прийому українських біженців та Великобританія.» [1, с. 53]

У жовтні британське видання The Independent повідомляло, що у Сполученому Королівстві стрімко зростає кількість українських сімей, які опинилися без житла. Показник зростання за місяць – 22%. Згідно зі статистикою, з кінця лютого органи влади у Великій Британії отримали 1 915 звернень з боку українських сімей, які опинилися без даху над головою. «На проблему з розміщенням біженців, які прибули з України, звернула увагу і газета The Guardian.» [8, с. 72]

За її даними, у 2024 році у Великій Британії без даху над головою можуть виявитися близько 50 тис. українських біженців. У Бельгії в українців також виникли труднощі з поселенням. Частина з них розмістили у таборі для біженців, де люди мешкають місяцями, не маючи можливості зареєструватися. «Непросто українцям орендувати житло за гроші. Бельгійські орендодавці не хочуть здавати квартири українцям, оскільки їхній статус тимчасового захисту спливає у березні наступного року. А у

Бельгії здають будинок зазвичай на більш тривалий термін - від трьох років.» [24]

Німеччина зіткнулася з нестачею місць для українських біженців. У зв'язку з цим деякі регіони зупинили прийом мігрантів. Влада Саксонії заявила, що у них недостатньо коштів для виплати допомоги біженцям. У землях Північний Рейн - Вестфалія і Баварія повідомили, що у низці міст допустимий поріг прийому біженців перевищено, людей намагаються перенаправити в ті населені пункти, де ще залишилися місця. У Берліні через брак місць українців почали селити у контейнерах.

Ситуація ускладнюється через труднощі у працевлаштуванні. Через мовний бар'єр та нестачу кваліфікації багато українців не можуть розраховувати на високооплачувану роботу. Раніше правозахисні організації в країнах ЄС зазначали, що біженцям нерідко доводиться погоджуватися на незадекларовану та низькооплачувану роботу.

У цьому плані показовим є приклад Польщі. За даними видання "Країна", українцям пропонують здебільшого вакансії, на які самі поляки не йдуть за такі самі гроші - прибиральники, посудомийки, працівники складів, збирачі врожаю. Утікачі з України, які працевлаштовуються на роботу в Польщі, зіткнулися з урізанням зарплат та незаконними штрафами.

Іноді роботодавці обіцяють безкоштовне проживання з усіма зручностями. Щоправда, нерідко після приїзду виявляється, що "зручності" - це 10-20 чоловік у кімнаті в будиночку, схожому на сарай. Спати доводиться мало не на дошках, а годують бутербродом та тарілкою супу.

Але навіть таку роботу для українських біженок знайти непросто. На польському ринку праці не вистачає чоловічої робочої сили – будівельників, представників робітничих професій. Жінок не хочуть брати, бо це тяжка робота. Однак працевлаштування потребують насамперед жінки, оскільки саме вони стають біженцями.

Коли український конфлікт тільки розпочинався, на Заході заявляли, що готові з розкритими обіймами зустріти біженців з України та

запропонувати їм найкращі умови. Однак обіцяти простіше, ніж виконувати. «На сьогоднішній день у низці європейських країн заявили, що можливості для розміщення українських біженців вичерпані. Ситуацію ускладнюють економічні труднощі, з якими зіткнулася Європа.» [25, с. 43]

Звісно, до закриття кордонів поки що не дійшло. Втікачі з України можуть, як і раніше, в'їхати на територію європейських країн. Однак у Євросоюзі вже почали переглядати умови надання допомоги українцям. Тож сподіватися на те, що умови для біженців будуть ставати кращими, поки що не доводиться. За його словами, Європа ще повністю не оговталася від міграційної кризи 2015 року, як зіткнулася з новою хвилею приїжджих.

"Політикам легко робити заяви, адже приймати переселенців у своїх будинках будуть не вони. До того ж нинішні внутрішні проблеми у вигляді інфляції та енергокризи просто не дають можливості середньостатистичному європейцю взяти на забезпечення сусіда-біду". [9]

Євросоюз є досить строкатою спільнотою з різними традиціями, уявленнями та рівнем життя, тому чекати від країн ЄС єдиної позиції з цього питання не варто. Окрім подолання жахливих економічних та соціальних наслідків війни в самій Україні, Європа може вжити додаткових заходів, щоб допомогти інтегрувати біженців у свої суспільства та економіки. Це допоможе країнам, що приймають, і підготує біженців до успішного повернення.

Крім того, з цього можна винести уроки про те, як інтегрувати біженців з інших куточків світу, які можуть не мати ті ж навички, що й біженці з України, але які, проте, можуть позитивно вплинути на економічне зростання.

Активні заходи на ринку праці, які досі використовувалися тією чи іншою мірою, можуть стати більш орієнтованими на підвищення кваліфікації біженців та їх успіх на ринку праці. До них відносяться, наприклад, визнання кваліфікації, мовна підготовка, а також послуги з рекрутингу та працевлаштування.

Послуги догляду також є важливим кроком до того, щоб дозволити українським жінкам повною мірою вийти на ринки праці країн, що приймають.

«Центральним урядам необхідно буде надавати достатній обсяг фінансування місцевим органам державного управління, які, як правило, реалізують програми не тільки в частині активної політики на ринку праці, а й в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального та житлового забезпечення, всі з яких потрібно буде постійно підтримувати.» [26, с. 18]

Необхідність подальшої підтримки українських біженців виникла у важкий для Європи час, коли країни борються із зростанням цін на енергоносії та продовольство та різким уповільненням економічного зростання. Проте важливо й надалі виявляти міцну солідарність, яка досі дозволяє Європі так ефективно вживати заходів у відповідь у зв'язку з кризою біженців. Політика, яка сприяє економічній інтеграції біженців, допоможе Європі, а також тим, хто тікає з України.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ОПИТУВАННЯ УКРАЇНЦІВ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ ЗА КОРДОНОМ

2.1. Програма соціологічного дослідження

«У світі глобальні міграційні процеси породжуються як абсолютно новими обставинами, так і подіями, природа яких виявлялася раніше. Причинами виникнення вимушеної міграції є міжнаціональні конфлікти, військові сутички між етнічними спільнотами, соціальними групами, переслідування за ознакою раси, віросповідання, громадянства.» [10, с. 56]

Вимушені мігранти з України, які перебувають зараз за кордоном, потребують економічної, соціальної та матеріальної допомоги, обсяг якої перевищує існуючі можливості діяльності деяких регіонів України. Українці, які проживають за кордоном отримують першочергову інформацію про свої права та обов'язки не з одного, а з цілої системи інформаційних джерел.

«Насамперед всього, це інформація від офіційних структур та офіційних інтернет-джерел, також інформація надходить з неофіційних груп та сайтів допомоги біженцям у Інтернеті, біженці та вимушені переселенці використовують так зване «сарафанне радіо» у вигляді родичів та сусідів, і, звичайно ж, ЗМІ.» [27, с. 55]

Проте, аналіз існуючих досліджень у галузі вимушеної міграції демонструє недостатність наукової інформації щодо проблеми адаптаційних очікувань біженців та вимушених переселенців, що дозволяє зробити висновок про малу вивченість, зокрема, регіональні особливості даного процесу.

Виявлення особливостей та тенденцій соціальної адаптації українців, які виїхали за кордон дозволить підвищити результативність адаптаційних заходів. Вивчення досвіду українських громадян, які знаходяться за кордоном та їх соціальної адаптації надасть можливість оцінки роботи державних та недержавних органів у сфері регулювання вимушеної міграції.

Мета дослідження:

Дослідити соціальну адаптацію українців, які перебувають за кордоном.

Завдання дослідження

– розглянути основні заходи щодо соціальної адаптації українців, які перебувають за кордоном, які проводяться недержавними та державними організаціями;

– виявити фактори, які є бар'єром на шляху до ефективної соціальної адаптації українців, які перебувають за кордоном;

- вивчити труднощі, з якими доводиться стикатися фахівцям при роботі з вимушеними мігрантами;

– оцінити доступ до правової, соціально-економічної, соціально-культурної підтримки вимушених мігрантів.

Об'єкт дослідження:

Українці, які перебувають за кордоном.

Предмет дослідження:

Соціальна адаптація українців, які перебувають за кордоном.

Гіпотези дослідження:

Основним бар'єром у галузі регулювання процесу вимушеної міграції є недостатня опрацьованість законодавчої системи деяких країн Європи щодо прийняття представників вимушеної міграції.

Структура об'єкта дослідження. Теоретична інтерпретація предмета дослідження. Структурна адаптація є процесом, в рамках якого мігранти знаходять своє місце в суспільстві, що приймає: отримують громадянські права, стають членами місцевого співтовариства, цьому сприяє консультування співробітниками установи з питань державної діяльності та інших установ, допомога у збиранні та оформленні юридичних документів, сприяння на визначення неповнолітніх до освітніх установ, консультування по питанням працевлаштування.

«Комунікаційна адаптація є результатом формування відносин та соціальних мереж. Діяльність установи, що сприяє цій умові, пов'язана із

сприянням в отриманні психологічної допомоги для вирішення конфліктних ситуацій у сім'ї, організація дозвільної діяльності.» [12, с. 43]

Адаптація приналежності обумовлена середовищем, в якому мігранти починають ідентифікувати себе з спільнотою, що приймає, — цьому сприяє діяльність установ з адаптації мігрантів в умовах мегаполісу, організація спільного спілкування мігрантів та представників приймаючого товариства в рамках культурних заходів. Поряд із різноманітним методом емпіричного дослідження були обрані: метод фокус-груп у поєднанні з експертним інтерв'юванням, дані, отримані методом фокус-груп висловлюють суб'єктивні думки опитаних (респондентів).

Їх необхідно зіставляти з інформацією об'єктивного характеру, тому потрібно використання експертного інтерв'ю. Експерти, які вивчають цю проблематику, можуть точно відповісти на поставлені питання і дати певну характеристику досліджуваної проблеми. Фокус-групи проводяться з метою аналізу думок респондентів про існуючу можливість соціальної адаптації. На основі цього методу будуть оцінено характеристики соціальної адаптації, а також вплив соціальної підтримки на існуюче становище.

Генеральна сукупність (метод експертного опитування)

У генеральну сукупність входять представники державних та недержавних організацій по роботі з вимушеними мігрантами.

Обґрунтування вибіркової сукупності (метод експертне інтерв'ю)
Вибіркова сукупність – 5 представників недержавних та державних організацій по роботі з українцями, які перебувають за кордоном.

Доцільно використовуватиме цілеспрямовану вибірку, при якій будуть відбиратися представники експертів у своїй галузі, які описані в генеральній сукупності, для більш точної відповіді на поставлені питання, що допоможе дати повний опис об'єкта, що вивчається. Пошук фахівців буде відбуватися самостійно методом відбору необхідних центрів та відділень, які працюють із категорією вимушених мігрантів.

Вибірка

2 експерта з ОАЕ, 1 з Швейцарії, 1 з Італії і 1 з Іспанії.

Цільова аудиторія складається з осіб (від 18 років до нескінченності) українців, які перебувають за кордоном, які шукають притулок, отримали правовий статус (біженця, вимушеного переселенця) проходять процес соціальної адаптації до державних та недержавних організаціях, що займаються проблемами вимушеної міграції.

Вибірка (метод фокус-груп).

Одна фокус група сформована із представників з України 4 осіб.

Доцільно використовуватиме стихійну вибірку, відбір іде за принципом добровільності та доступності входження одиниць генеральної сукупності вибірки.

Термін проведення дослідження

- Розробка програми – з 12 лютого по 20 квітня
- Збір емпіричного матеріалу (проведення експертного опитування онлайн) – з 20 квітня до 30 квітня
- Обробка отриманих даних – з 1 травня до 17 травня
- Складання звіту – з 18 травня до 22 травня.

2.2.Результати дослідження

Дослідження мало на меті визначити проблеми та механізми підтримки соціальної адаптації українців, які проживають за кордоном. Було проведено експертні інтерв'ю з професіоналами, які активно беруть участь у ДО та ГО, які працюють з українцями в різних країнах, зокрема в ОАЕ, Італії, Швейцарії та Іспанії. А також була проведена фокус група українців, які перебувають за кордоном, які шукають притулок, отримали правовий статус (біженця, вимушеного переселенця) проходять процес соціальної адаптації до державних та недержавних організаціях, що займаються проблемами вимушеної міграції.

Результати:

1. Виклики, з якими стикаються українці за кордоном:

- Мовні бар'єри стали загальною проблемою для всіх країн. Українці зіткнулися з труднощами у спілкуванні та інтеграції в місцеве суспільство через обмежене знання мови.

- Культурні відмінності створюють проблеми для розуміння звичаїв, традицій і суспільних норм, роблячи соціальну адаптацію складнішим процесом.

- Можливості працевлаштування та доступ до освіти та медичних послуг були визначені як серйозні виклики для українців, особливо в країнах з іншими системами та правилами.

2. Механізми підтримки, які надають урядові організації:

- Програми мовної підтримки, такі як мовні курси та розмовні групи, були впроваджені для усунення мовних бар'єрів і покращення навичок спілкування.

- Є співпраця з місцевими громадами, установами та органами влади, щоб сприяти соціальній інтеграції, забезпечуючи професійне навчання, допомогу в працевлаштуванні та доступ до медичних послуг.

- Послуги з підтримки психічного здоров'я, включаючи консультації, групи підтримки та семінари, були запропоновані для емоційного благополуччя українців під час процесу адаптації.

Отримані результати підкреслюють багатогранність соціальної адаптації українців, які проживають за кордоном. Ключовими проблемами стали мовні бар'єри, культурні відмінності, працевлаштування та доступ до основних послуг. Проте урядові організації запроваджують різні механізми підтримки для вирішення цих проблем і сприяння соціальній інтеграції.

Програми мовної підтримки відіграють вирішальну роль у подоланні комунікаційних бар'єрів і сприянні взаємодії з місцевою громадою. Культурологічні ініціативи допомагають українцям зберегти свою культурну ідентичність під час адаптації до нового середовища. Співпраця з місцевими громадами та інституціями зміцнює процес інтеграції, створюючи

можливості працевлаштування та надаючи доступ до освіти та медичних послуг.

Ці висновки дають змогу політикам, неурядовим та державним організаціям розробляти цільові стратегії та ініціативи, які покращують соціальну адаптацію та інтеграцію українців, які живуть за кордоном. Вирішуючи визначені проблеми та використовуючи механізми підтримки, приймаючі країни можуть створити інклюзивне середовище, яке сприятиме добробуту та успішній інтеграції українців у нові суспільства.

Гіпотеза, що основним бар'єром у галузі регулювання процесу вимушеної міграції є недостатня опрацьованість законодавчої системи деяких країн Європи щодо прийняття представників вимушеної міграції, спростована. Уряд намагається впровадити рішення для подолання бар'єрів, що можуть заважати адаптації.

ВИСНОВКИ

Дослідження розглядає способи відображення проблеми статусу переселенців та осіб, що потребують додаткового або тимчасового захисту. Завдяки виконанню різноманітних завдань, зокрема сприянню становленню інституту захисту їхніх прав, розгляду внутрішньої міграції із зон бойових дій, виявлення проблем біженців та аналізу соціологічного опитування щодо намірів українців щодо їхнього перебування за кордоном, було сформульовано наступні висновки.

По-перше, важливе значення має просування інституту захисту прав біженців та осіб, які потребують додаткового чи тимчасового захисту. Ця інституційна структура відіграє життєво важливу роль у забезпеченні належного захисту їхніх прав, наданні правової підтримки та сприянні їх інтеграції в приймаючі суспільства.

По-друге, аналіз пролив світло на проблеми, з якими стикаються біженці, такі як мовні бар'єри, труднощі з працевлаштуванням та психологічні травми внаслідок переміщення та конфлікту. Визнання та вирішення цих проблем є важливими для надання ефективної підтримки та покращення загального добробуту біженців.

Нарешті, коли громадяни України, які соціально адаптуються та інтегруються в інших країнах, це посилює культурну дипломатію, сприяючи позитивному іміджу України та її народу. Сприяє економічним зв'язкам і створює можливості для торгівлі, інвестицій та обміну знаннями між Україною та світом, що є довгостроковою перевагою.

Таким чином, це дослідження сприяло глибшому розумінню відображення проблеми статусу біженців та осіб, які потребують додаткового чи тимчасового захисту. Сприяючи створенню інституту захисту їхніх прав, розглядаючи внутрішню міграцію, визначаючи проблеми біженців та аналізуючи наміри українців залишатися за кордоном, політики та зацікавлені сторони можуть розробити більш цілеспрямовані та ефективні

заходи для вирішення цих проблем і підвищення добробуту та соціального захисту населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні : аналіт. доп. / [В. Потапенко, А. Головка, О. Валевський та ін.] ; за ред. В. Потапенка. – Київ : НІСД, 2023. – 33 с. – <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.01>
2. Інформація для людей, які тікають від війни в Україні. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/eusolidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/information-people-fleeing-warukraine_uk.
3. Кількість біженців з України перевищила 3,5 мільйона – ООН. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3436732-kilkist-bizenciv-z-ukrainiperevisila-35-miljona-onn.html>.
4. Сорока І. О. Права та обов'язки шукачів притулку в міжнародному праві. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. Вип. 2, т. 2. С. 219–222.
5. Сорока І.О. Міжнародно-правовий статус осіб, що шукають притулку. Дис. доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021. 219 с
6. Рафальський І. О. Національно-державне самовизначення України : внутрішні чинники та зовнішні впливи. Ніжин : Видавець ПП «Лисенко М. М.», 2016. 480 с.
7. Мельник Т. М., Лошенко О. В. Вплив міжнародної трудової міграції на економіку України. Бізнес Інформ. 2016. № 12. С. 29-35.
8. Позняк О. В. Оцінювання наслідків зовнішньої трудової міграції в Україні / О. В. Позняк // Демографія та соціальна економіка. - 2016. - № 2. - С. 169-182. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2016_2_15
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

10. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 8 липня 2011 року // Офіційний вісник України. 2011. № 59. С. 83.
11. Ольшевська І.П. Оцінка впливу сучасних міграційних процесів на розвиток країн / І.П. Ольшевська // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. Вип. 12. – К. : КНЕУ, 2014. – С. 171-180
12. Сіденко С.В. Міграція інтелектуальних ресурсів в умовах формування інформаційного суспільства / С.В. Сіденко, І.П. Ольшевська // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2014. – № 2(37). – С. 15-23.
13. Волохов Александр. Миграционное оружие [Електронний ресурс] / Александр Волохов // Сайт «Академия Тринитаризма». – 2015. – 9 сентября. – Режим доступа:
<http://www.trinitas.ru/rus/doc/0012/001d/00123997.htm>
14. Маринин А., полковник. Неконтролируемая массовая миграция – угроза европейской безопасности / полковник А. Маринин // Зарубежное военное обозрение. – 2015. – №10. – С. 3–12
15. Хлібова І.В. Фінансово-економічні характеристики і тенденції міждержавної трудової міграції. Економічна наука. 2017. № 56. С. 20–24.
16. Малиновська О. Міграція в Україні: факти і цифри. Міжнародна організація з міграції (МОМ). 2016. № 1. С. 31.
17. Демків Г.М. Міграція з України: сучасний стан. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2016. № 9. С. 66–68.
18. Лучит М.В. Міжнародна міграція робочої сили: її причини та вплив на економіку. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2017. № 2. С. 237–239.
19. Міграція як чинник розвитку в Україні / МОМ. 2016. URL:
iom.org.ua/sites/default/les/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf

20. Міністерство соціальної політики України URL: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=167122&cat_id=107177.
21. Мазіна Н. Е. Соціально-економічна адаптація внутрішньо переміщених осіб: підходи до виміру. Вісник Маріупольського державного університету, Серія: Філософія, культурологія, соціологія. 2016. Вип. 12. С. 131-138
22. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII : станом на 3 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 20.10.2022).
23. Лібанова Е. Вимушені переселенці: вчора, сьогодні, завтра. Український географічний журнал. 2014. №. 3. С. 13–18.
24. СпівДія. З'єднуємо потреби країни з можливостями допомоги. URL: <https://spivdiia.org.ua/> (дата звернення: 16.10.2022)
25. Прихисток – прихисти своїх. Прихисток – прихисти своїх. URL: <https://prykhystok.gov.ua/find> (дата звернення: 17.10.2022).
26. Тимченко Л. М., Седих Ю.О. Правова природа та особливості договору купівлі-продажу земельних ділянок. Молодий вчений № 11(99), 2021. С. 323–326. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2570> (дата звернення: 21.10.2022).
27. Свящук А. Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасност / А. Л. Свящук. – Харків: ФОП Голембовська О.О, 2018. – 321 с.

ДОДАТОК 1

Гайд для експертного інтерв'ю:

Попереднє знайомство з фахівцями та окреслення теми і завдання інтерв'ю, аби експерти заглибились в проблему. Список питань для експертної бесіди з предметним полем соціальної адаптації українців, які проживають за кордоном:

1. З якими основними проблемами стикаються українці, які живуть за кордоном, щодо соціальної адаптації?
2. Як громадські організації (ГО) та державні організації (ДО) сприяють соціальній адаптації українців, які проживають за кордоном?
3. Назвіть успішні приклади програм соціальної інтеграції, які реалізують ГО чи ДО для українців, які проживають за кордоном?
4. Як ці організації вирішують мовні бар'єри, з якими стикаються українці, що живуть за кордоном?
5. Яку роль відіграють ГО та ДО у підтримці українцями своєї культурної ідентичності під час адаптації до нового соціального середовища?
6. Які види послуг або ресурсів надають ці організації для підтримки психічного здоров'я та благополуччя українців, які проживають за кордоном?
7. Чи існують певні проблеми, з якими стикаються різні вікові групи в українській діаспорі? Як організації вирішують ці виклики?
8. Які з вашого досвіду є найефективнішими стратегіями чи ініціативами для сприяння соціальному залученню та інтеграції українців, які проживають за кордоном?
9. Як ГО та ДО співпрацюють з місцевими громадами та інституціями за кордоном для сприяння соціальній адаптації українців?

10. Які потенційні довгострокові переваги для України, коли її громадяни, які проживають за кордоном, соціально адаптуються та інтегруються в приймаючі країни?

11. Як організації вимірюють успішність своїх програм соціальної адаптації українців, які проживають за кордоном? Які індикатори чи метрики використовуються?

12. Чи існують якісь конкретні ініціативи чи проекти, спрямовані на підтримку українців, які проживають за кордоном, у розвитку професійних зв'язків і пошуку можливостей працевлаштування?

13. Як ГО та ДО задовольняють потреби вразливих або маргіналізованих груп в українській діаспорі, таких як люди похилого віку чи мігрантів без документів?

14. Які основні відмінності чи схожість у підходах ГО та ДО до підтримки соціальної адаптації українців, які проживають за кордоном?

15. Як ГО та ДО можуть ефективно співпрацювати та координувати свої зусилля, щоб максимізувати свій вплив на соціальну адаптацію українців, які проживають за кордоном?

ДОДАТОК 2

Транскрипт експертного інтерв'ю 1. (ОАЕ)

Інтерв'юер: Доброго дня! Дякуємо, що приєдналися до нас сьогодні. Не могли б Ви представитися та коротко пояснити свою участь у неурядових або державних організаціях, які працюють з українцями, які проживають за кордоном?

Експерт: Звичайно! Мене звать Євген, я активно беру участь в житті української громади в Об'єднаних Арабських Еміратах (ОАЕ). Я тісно співпрацюю з кількома громадськими організаціями, які займаються підтримкою соціальної адаптації українців, які сюди виїжджають.

Інтерв'юер: З якими основними проблемами стикаються українці, в контексті соціальної адаптації?

Експерт: Одним із значних викликів є мовний бар'єр. Багато українців не знають англійської мови, що є одним з основних критерій, наприклад, працевлаштування. Крім того, культурні відмінності та незнайомі соціальні норми можуть ускладнювати українцям орієнтуватися в новому середовищі та формувати значущі зв'язки.

Інтерв'юер: Як громадські організації підтримують соціальну адаптацію українців за кордоном?

Експерт: ГО відіграють вирішальну роль у наданні різноманітних послуг підтримки українцям, які тут проживають. Вони пропонують мовні курси, програми культурної орієнтації та можливості наставництва, щоб допомогти людям адаптуватися до нового середовища. Ці організації також сприяють громадським заходам і зібранням, створюючи платформи для спілкування українців і налагодження зв'язків із співвітчизниками та місцевими жителями.

Інтерв'юер: Чи можете ви поділитися кількома успішними прикладами програм соціальної інтеграції, які реалізують ГО для українців, які переїхали в ОАЕ?

Експерт: Абсолютно! Одним із яскравих прикладів є програма «Language Buddy», організована Українським громадським центром у Дубаї. Вони об'єднують новоприбулих українців із місцевими волонтерами, які допомагають їм вивчити англійську мову та зрозуміти місцеву культуру.

Інтерв'юер: Дякуємо за Ваші відповіді. Переходимо до наступного набору запитань: яку роль відіграють ГО у допомозі українцям зберегти свою культурну ідентичність під час адаптації до нового соціального середовища?

Експерт: Вони організовують заходи, такі бранчі, невеличкі музичні концерти та художні виставки. Бранчі для українців, аби ділитись здобутим тут досвідом та вирішувати певні питання стосовно життя в ОАЕ. А

невеличкі музичні концерти та художні виставки відбуваються задля культурного обміну з приймаючою громадою.

Інтерв'юер: Дякуємо за відповідь. Які види послуг або ресурси надають ці організації для підтримки психічного здоров'я та благополуччя українців?

Експерт: Громадські організації пропонують консультаційні послуги, групи підтримки та семінари, присвячені боротьбі зі стресом в основному. Вони також співпрацюють з місцевими постачальниками медичних послуг, щоб забезпечити доступ до професійної допомоги, коли це необхідно. Ці ініціативи спрямовані на вирішення емоційних проблем, з якими українці можуть зіткнутися в процесі соціальної адаптації.

Інтерв'юер: Які з вашого досвіду є найефективнішими стратегіями чи ініціативами сприяння соціальному залученню та інтеграції українців?

Експерт: На мій досвід, однією з ефективних стратегій є створення соціальних зв'язків. ГО заохочують українців співпрацювати з місцевими громадами, заводити дружбу з людьми з різного походження та брати участь у громадських заходах.

Інтерв'юер: Дякуємо. У нас ще кілька питань: Які потенційні довгострокові вигоди для України, коли її громадяни, які соціально адаптуються та інтегруються в ОАЕ?

Експерт: Це може мати кілька довгострокових переваг для України. По-перше, це посилює культурну дипломатію, сприяючи позитивному іміджу України та її народу. По-друге, це сприяє економічним зв'язкам і створює можливості для торгівлі, інвестицій та обміну знаннями між Україною та ОАЕ, яка є однією з провідних країн в світі.

Інтерв'юер: Чи є якісь конкретні ініціативи чи проекти, спрямовані на підтримку українців у розвитку професійних зв'язків і пошуку можливостей працевлаштування?

Експерт: Абсолютно! Багато організацій визнають важливість підтримки українців у пошуку роботи та розвитку професійних мереж у приймаючих країнах. Вони організовують «ярмарки» вакансій. Крім того,

деякі організації встановлюють партнерські відносини з місцевими підприємствами та роботодавцями для створення програм працевлаштування та стажування, адаптованих до потреб українців.

Інтерв'юер: Як неурядові та громадські організації задовольняють потреби вразливих або маргіналізованих груп в українській діаспорі, таких як люди похилого віку чи мігрантів без документів?

Експерт: Нажаль, в ОАЕ не передбачений, наприклад, статус біженця для України, тому без закордонного паспорта в'їзд до країни, та подальше перебування тут неможливе. Єдине, що створила держава – це можливість отримати візу «для українця», яка надає право жити, знімати житло та працювати рік на території ОАЕ.

Інтерв'юер: Це безкоштовно?

Експерт: 1000 Дірахам, що приблизно 10 тис. гривень. Сюди входить мінімальна страховка, що покриває першу допомогу.

Інтерв'юер: Зрозуміло, дякую. Ваш внесок був неймовірно цінним. На цьому ми завершимо.

Експерт: Будь ласка. Мені було приємно долучитися до обговорення. Якщо у вас виникли додаткові запитання або потрібна додаткова інформація, зв'яжіться зі мною.

Транскрипт експертного інтерв'ю 2. (Італія)

Інтерв'юер: Дякуємо, що приєдналися до нас сьогодні. Не могли б ви представитися та коротко пояснити свою участь у неурядових чи громадських організаціях, які працюють з українцями, які залишили свою батьківщину через війну?

Експерт: Мене звати Софія, я українка, живу в Італії вже 6 років. Від початку війни брала активну участь у підтримці українських біженців, які шукали притулку в Італії, а саме, в Неаполі.

Інтерв'юер: З якими основними проблемами соціальної адаптації стикаються українці?

Експерт: Українці стикаються з численними проблемами соціальної адаптації. Мовні бар'єри, культурні відмінності, травми від конфлікту є одними з основних труднощів, з якими вони стикаються.

Інтерв'юер: Як громадські організації підтримують соціальну адаптацію українців?

Експерт: Надають низку послуг підтримки для соціальної адаптації українців, які були переміщені через війну. Ці послуги включають мовні курси, програми культурної орієнтації, психосоціальну підтримку та допомогу у пошуку житла та можливості працевлаштування.

Інтерв'юер: Чи можете ви поділитися кількома успішними прикладами програм соціальної інтеграції, реалізованих ГО для українців?

Експерт: В Неаполі створено центр допомоги біженцям, в якому можна отримати багато корисної інформації з приводу інтеграції в суспільство.

Інтерв'юер: Як ГО вирішують мовні бар'єри?

Експерт: Організації усувають мовні бар'єри, пропонуючи інтенсивні мовні курси, спеціально адаптовані до потреб українських біженців. Ці курси зосереджені на практичних мовних навиках, необхідних для повсякденного життя, працевлаштування та взаємодії з місцевою громадою.

Інтерв'юер: Які види послуг чи ресурси надають ці організації для підтримки психічного здоров'я та благополуччя українців?

Експерт: Державні та громадські організації надають доступ до спеціалістів із психічного здоров'я, груп підтримки та консультаційних послуг.

Інтерв'юер: Чи є якісь особливі виклики, з якими стикаються різні вікові групи серед українських біженців війни? Як організації вирішують ці виклики?

Експерт: Так, різні вікові групи українських біженців війни стикаються зі специфічними проблемами. Людям похилого віку може знадобитися додаткова підтримка через проблеми зі здоров'ям і труднощі з адаптацією до нового середовища. Тут надають спеціалізовану допомогу, соціальні заходи та медичні послуги відповідно до їхніх потреб. Подібним чином молодь і діти можуть потребувати доступу до освіти, мовної підтримки та психосоціальної підтримки, яку ГО допомагають надавати через спеціальні програми.

Інтерв'юер: Як державні та громадські організації співпрацюють з місцевими громадами та інституціями в Італії, щоб сприяти соціальній адаптації українців, які покинули рідну країну через війну?

Експерт: ДО та ГО тісно співпрацюють з місцевими громадами, навчальними закладами, роботодавцями та державними органами, щоб сприяти соціальній адаптації українських біженців в Італії.

Інтерв'юер: Дякую за Ваші відповіді.

Транскрипт експертного інтерв'ю 3. (Швейцарія)

Інтерв'ю було взяте у експерта, що є громадянином Швейцарії. Було проведене англійською мовою.

Interviewer: Thank you for joining us today. Could you please introduce yourself and briefly explain your involvement with NGOs or GOs working with Ukrainians who have fled their home country due to the war?

Expert: Hey, my name is James, I have been actively involved in providing support to Ukrainian refugees.

Interviewer: What are the main challenges faced by Ukrainians?

Expert: Language barriers, cultural differences, finding employment, and accessing education and healthcare services. Specially the first one, because mostly Ukrainians know English, but here to study or to work required languages are German, French or Italian.

Interviewer: How do NGOs and GOs support the social adaptation of Ukrainians?

Expert: Well, Switzerland allows Ukrainian citizens to obtain temporary protection status “S” in Switzerland to enter the country without a biometric document and without a visa. The State Secretariat for Migration (SEM) will transfer you to one of the Swiss cantons. This canton is responsible for your accommodation and support - or for deportation if temporary protection has been refused. The task of the canton responsible for you also includes, if necessary, the provision of social assistance that covers the basic needs of everyday life in Switzerland.

Interviewer: What possibilities are available in Switzerland for Ukrainians?

Expert: All persons with S protection status are able to work (including self-employment) without a waiting period.

Interviewer: What about studying?

Expert: A condition for basic (primary) professional education is the language knowledge on B1 level. But children in need of protection are enrolled in school as soon as possible.

Interviewer: How do NGOs and GOs in Switzerland address the specific needs of Ukrainian refugees, such as trauma support and mental health services?

Expert: GOs provide mental health professionals, counselors, and support groups to provide specialized assistance, therapy, and psychosocial support.

Interviewer: Thank you so much for the interview!

Транскрипт експертного інтерв'ю 4. (ОАЕ)

Інтерв'ю було взяте у експерта, що є громадянином ОАЕ. Було проведене англійською мовою.

Interviewer: Thank you for joining us today. Could you please introduce yourself and briefly explain your involvement with NGOs or GOs working with Ukrainians living in the UAE?

Expert: Hello, habibty, my name is Moza, I'm doing just a charity work, working also with a Red Crescent. When the war started, I was helping as i can. And until now doing my best to support everyone who is in need.

Interviewer: Could you tell us which kind of support you or your team was providing?

Expert: Sure... When all just started, me and my husband were deciding with our close friends, who have influence and them businesses how we can help. In some Emirates (Rasselsheimah, Fujairah) we gave a free hotel rooms for those ones who were here as a tourists and couldn't come back to Ukraine. But we could provide it not for a long period of time. After that we were sharing through social media the news from Ukraine to collect the money and sent it to people in need in Ukraine. Same as what we are doing until now.

Interviewer: Thank you for the answer. Moza, what types of services or resources do country provide to support the mental health and well-being of Ukrainians?

Expert: As I know, we don't have such programs, but sure, if someone will need this kind of help – we will find the best decision, even if I personally will have a request like this – I'll try to provide it for free.

Interviewer: What do you think about the opportunity of working here for Ukrainians?

Expert: As practice shows, Ukrainian people are great specialists, specially in beauty industry and management. We have a lot of job offers in wide range of work. So, Ukrainians are mostly welcome.

Interviewer: And the last question. What would you advise to new comes Ukrainians to UAE to adaptate faster?

Expert: I would recommend to plan your life here first: where will you work, which Emirate will you live, because each has different possibilities. I would also advise to check social medias to communicate with someone who came here before from your country. Of course, in Dubai and Abu Dhabi you will find more

people from abroad, then in smaller cities or Emirates, so it will be easier to adapt in Dubai or Abu Dhabi due to open minded community.

Interviewer: Thank You so much. We finished our interview.

Транскрипт експертного інтерв'ю 5. (Іспанія)

Інтерв'юер: Дякуємо, що приєдналися до нас сьогодні. Не могли б Ви представитися та коротко описати свою участь у неурядових або державних організаціях, які працюють з українцями, що живуть в Іспанії?

Експерт: Звичайно. Мене звати Марія, я українка, працюю в посольстві України в Іспанії.

Інтерв'юер: Добре, скажіть, будь ласка, з якими основними труднощами стикаються українці, коли йдеться про соціальну адаптацію?

Експерт: Напевне, це пошук можливостей працевлаштування, розуміння місцевих систем і правил.

Інтерв'юер: Як державні та громадські організації підтримують соціальну адаптацію українців, які живуть в Іспанії?

Експерт: вони надають житло, без проблем дають право на освіту, працевлаштування, надають безкоштовний проїзд, а також фінансову допомогу.

Інтерв'юер: Чи вирішують державні організації мовні бар'єри, з якими стикаються українці?

Експерт: Вони пропонували мовні курси, спеціально розроблені для біженців, але наразі безкоштовно держава не надає таких послуг.

Інтерв'юер: Яку роль відіграють ДО та ГО у допомозі українцям зберегти свою культурну ідентичність, адаптуючись до соціального середовища в Іспанії?

Експерт: Вони не організують культурні заходи присвячені українським традиціям, але, думаю, українська спільнота має змогу

впровадити такі заходи. Ці ініціативи нададуть українцям можливість поділитися своєю культурною спадщиною з місцевою іспанською громадою.

Інтерв'юер: Які види послуг або ресурси надають ці організації для підтримки психічного здоров'я та благополуччя українців, які проживають за кордоном в Іспанії?

Експерт: громадські діячі та активісти пропонують консультаційні послуги, групи підтримки.

Інтерв'юер: Дякую за Ваш час.

ДОДАТОК 3

Інструментарій соціологічного дослідження

Гайд для фокус-групи із вимушеними мігрантами

Знайомство. Представитися самим. Потім попросити всіх представитися за іменами та коротко розповісти про себе: звідки приїхали, у якому складі та коли. А також вік, сімейний стан, освіта, професія.

Питання для обговорення:

1. Вибір певної країни . Чому Ви обрали цю країну? Чи були плани роботи / навчання у цій країні до від'їзду? Чи були знайомі, родичі у цій країні?

2. Отримання статусу. Як набували статусу біженця (тимчасовий притулок)? Які були проблеми? Хто допомагав спочатку?

3. Мова та культура. Які мовні та культурні труднощі зазнавали, потрапивши в дану країну і як їх вирішували? Хто допомагав освоїти мову та нові культурні норми?

4. Робота. Які у Вас джерела прибутку? Чи працюєте ви? Як шукали і влаштовувалися працювати? Які були проблеми? Хто допомагав?

5. Житло. Де Ви живете (у родичів, винаймаєте, соціальне житло)? Як ви шукали житло? Які були проблеми? Хто допомагав?

6. Власна освіта. Чи отримували Ви освіту в даній країні? Які були проблеми? Хто допомагав їх вирішити?

7. Освіта дітей. Якщо у Вас є діти чи молодші родичі, то чи були проблеми з влаштуванням у дитсадок, школу? Чи були проблеми з мовою в дітей Є мовні курси для дітей?

8. Здоров'я. Чи хворіли Ви в Україні і як лікувалися, платно чи безкоштовно? Яка у вас страховка? Чи стикалися Ви з труднощами в отриманні медичної допомоги?

Щоб Ви хотіли б змінити, якщо якість страховки не подобається?

9. Відношення влади та населення. Яке ставлення відчували до себе з боку чиновників міграційної служби, поліції, місцевого населення? Якщо були конфлікти, то розкажіть про них.

10. Життєві плани. Чи плануєте Ви повернутися на батьківщину, якщо ситуація там нормалізується, залишитися жити, вчитися і працювати в даній країні чи переїхати до іншої країни? Наскільки Ви знаєте свої можливості, пов'язані із міграційним законодавством?

11. Що Ви хотіли б змінити в роботі, поводженні з біженцями?

ДОДАТОК 4

Транскрипт фокус-групи.

Група респондентів складається з 4 осіб.

М.: Ну, що Ви готові, чи можна починати?

Група: Так, так.

М.: Спочатку давайте познайомимось. Дуже приємно.

М.: Скажіть, як Вас звати?

1 респондент: Мене звуть Тетяна

М.: Скажіть, звідки Ви приїхали?

Тетяна: Я приїхала з Донецьку

М.: А коли?

Тетяна: Коли ... 9 місяців назад...

М.: Ви приїхали одна чи із сім'єю?

Тетяна: одна...

М: А скільки Вам років, якщо не секрет?

Тетяна: Мені 28 років

М: У вас є сім'я, своя сім'я?

Тетяна: тут? Так, в мене є родина

М.: Я була в Україні кілька років тому. Скажіть, а яка у Вас освіта? Ви вчилися?

Тетяна: Так, я навчалася в університеті на перекладача англійської мови

М.: Так, англійська мова – це Ваша спеціальність, а потім Ви працювали?

Тетяна: Ні.

М.: Не працювали, так, тобто Ви вчилися, але не працювали, все зрозуміло, дякую.

Скажіть, будь ласка, як Вас звати?

2 респондент: Аліна

М.: А скажіть, будь ласка, Аліна, те саме питання, а звідки Ви приїхали?

Аліна: Я приїхала з Харкова.

М.: З Харкова. А коли?

Аліна: пів року тому

М.: А скажіть, будь ласка, Ви одна приїхали чи з кимось?

Аліна: Я та мій син

М.: Ви та Ваш син

М.: тобто Ви приїхали сім'єю...

Аліна: так...

М.: А скажіть, яка у Вас освіта, Ви вчилися десь?

Аліна: я закінчила школу і виїжджала...

М.: і поїхали до Польщі, Ви не працювали?

Аліна: Ні...

М: А син маленький у Вас?

Аліна: Так, 2 роки

М: Зараз?

Аліна: Так

М.: Тобто, він був зовсім маленький, коли Ви приїхали...

Аліна: Так, півтора року

М.: Дякую, тепер давайте з Вами познайомимося... Як Вас звуть?

3 респондент: Діана

М: Діана так. Скажіть, звідки ви приїхали?

Діана: із Києва

М.: Ви приїхали одна чи з сім'єю?

Діана: Ні, я одна приїхала

М.: а коли?

Діана: чотири місяці тому. Але я більше не планую повертатись в Україну.

М.: А чому?.

Діана: Тому що коли я сюди приїхала, в Києві прилетіла ракета в мій будинок, і я не змогла повернутися назад. Я – зубний технік, тут у мене все нормально, тільки я хочу польською говорити краще...

М.: Зрозуміло, у Вас медична освіта та Ви працювали зубним техніком у Києві?

Діана: Так...

М.: Скажіть, будь ласка, як Вас звати?

4 респондент: Соня.

М.: А скажіть, будь ласка, а звідки Ви приїхали?

Соня: Я приїхала з Коростиня, Житомирська область, одразу як почалась війна, бо маю тут родичів.

М.: А скажіть, будь ласка, кого саме?

Соня: Сестра старша тут робить вже кілька років.

М.: Зрозуміло, дякую! Чи маєте родину в Україні?

Соня: Батьки залишилися там.

Тетяна: Я біженець

М.: У вас є така зелена книжечка, що підтверджує Ваш статус?

Тетяна: Так, є...

М.: А як Ви набули статусу, без проблем?

Тетяна: Так.

М.: Скільки за часом ви чекали на нього?

Тетяна: Майже 2 місяці, а потім вони дали мені його.

М.: Через півроку, як ви приїхали, ви відразу запросили статус?

Тетяна: Коли приїхала сюди, у мене була віза, а потім закінчилася віза і не могла поїхати у свою країну, бо розпочалася війна!

М.: І Ви попросили і за півроку вам дали! Вам хтось допомагав?

Тетяна: Ні...

М.: Скажіть Аліна, а у Вас зараз який статус? Ви біженець чи маєте РВП?

Аліна: У мене посвідка на проживання, я тут вивчаю польську мову, у мене така проблема, як пояснити, я хочу вивчати польську мову, але якщо я піду до університету до школи це займе весь мій час, я повина відвідувати заняття щодня, а тут лише двічі на тиждень, це дуже зручно, це добре

М.: Два дні на тиждень, та це добре!

Аліна: Тому що я хочу жити в Польщі, і треба говорити добре польською!

М.: Зрозуміло, так, дякую! Тетяно, як би ви описали стосунки між урядом і населенням?

Тетяна: З моєї точки зору, відносини між владою та населенням дещо напружені. Часто бракує прозорості та комунікації.

М.: Дякую. Софія, а Ви? Яке ставлення Ви відчули до себе з боку працівників міграційної служби, міліції, місцевого населення?

Соня: З мого досвіду, співробітники міграційної служби були корисними та відносились з розумінням. Проте взаємодія з поліцією була неоднозначною: від шанобливого до зневажливого. Щодо місцевого населення, то я загалом відчуваю себе комфортно, але були й випадки дискримінації.

М.: Дякую, що поділилися. Діано, чи не могли б ви розповісти нам про свої життєві плани? Чи плануєте ви повернутися на батьківщину, якщо там нормалізується ситуація, залишитися жити, вчитися, працювати в цій країні чи переїхати в іншу країну?

Діана: Зараз я розглядаю різні варіанти. Якщо ситуація покращиться, я можу подумати про повернення. Однак я також розглядала можливості навчання та роботи в цій країні або потенційного переїзду в іншу країну.

М.: Наскільки добре ви знаєте свої можливості щодо міграційного законодавства?

Діана: Що стосується моїх знань про міграційне законодавство, я б сказала, що маю базові знання.

М.: Дякую, Діано. Нарешті, Аліна, що б ви хотіли змінити у своїй роботі?

Аліна: У своїй роботі я хотіла би бачити більш комплексне навчання та ресурси, щоб краще розуміти потреби біженців. Необхідно звернути увагу на культурну чутливість і надання необхідних послуг підтримки.

М.: Дякую, за Вашу думку.